

“КЪМЪ МОИТЕ БРАТЪЯ БЪЛГАРЕ” - МОТОТО НА ЕДИН ЖИВОТ

Галина Цанева

"TO MY BROTHER BULGARIANS": THE MOTTO OF A LIFE

Galina Tsaneva

ABSTRACT

This paper analyses some problems in the book “Management personnel for successful fight with the Turks” /1876/. Its writer is Ivan Popkirov Kiselski /1826-1880/. He is first a Bulgarian general that hat entered in liberation of Bulgaria. He is pro Bulgarian national spirit. The writing f the book is viewed as the linguistic, verbal, stylistic as well literary a historic document.

Key words: *war of liberation; management; patriotism; homesickness; slavery; boldness*

Тези редове са написани през далечната 1875 г. от ръката на първия български офицер Иван Попкиров Кишелски / или Киселски / в неговата единствена книга “*Ръководство за успешень бой съ турците*”. Обхванат от революционен плам, той няколко години обмисля по какъв начин да предаде своите военни знания и умения на поробените си братя. Това е мечтата и смисълът на неговия живот. Едва 30-годишен, заедно с Георги Раковски, подготвя план за освобождението на България, като подготвя “*Програма за националноосвободителната борба*”.

Данните за неговия живот са оскъдни и са разпръснати из различни източници – военно-исторически сборници, алманаси на музейното дело, архиви на БАН, документи, съхранявани във Варненски исторически музей.

Иван Кишелски /1826 – 1880/ е роден в патриотичния Котел, в семейството на високообразования свещеник Киро Хараламбов. Завършва училище в Куручешме, Цариград, където в българската колония са съсредоточени духовно-творческите и обществено-политическите процеси през 40-те год. на XIX век. Заминава за Русия – най-желаният притегателен център за всички български младежи и се записва във Втора Киевска Гимназия /1847-1851 г./ Като отличник получава т. нар. “професорска издръжка” и е приет в Математическия факултет на Киевския университет “Св. Владимир”. При обявяването на Кримската война се включва доброволец и е зачислен като преводач в Главния щаб. Под ръководството на ген. Хрулев участва при обсадата на Севастопол и показва изключителна

смелост и военен талант. През 1857 г. остава на руска военна служба и пътува инкогнито из България с разузнавателна цел. Десет години служи в Кавказ и Одеса /1858-1868 г./, откъдето подпомага с муниции организирането на български чети. Ординарец е на ген. Черкаски, от когото получава най-съвременни военни знания.

Дружи с Раковски, който през този период е назначен за надзирател в Херсонската семинария. Кишелски му представя своя “*Проект на безсмъртното общество*”. Според схващанията на младия военен, всеки достоен българин според способностите си трябва да участва в общата подготовка и борба за национално освобождение, като по този начин се създаде “*широко разклонена организация с участието на всички обществени слоеве без чорбаджииите - туркофили*”. Този план остава необнародван, но в него ясно проличават национално-демократичните идеи на Раковски. /1/ Същата година Кишелски става член на Московския славянски комитет и влага много енергия и средства за лансиране на прогресивните патриотични идеи, обединяващи всички славяни на Балканския полуостров.

Кишелски разработва и още един проект за създаване на организация “Безсмъртно братство”, като има в предвид сплотяването на всички славяни. Той е и с особени заслуги за опазване на българските старини и събирането им в един музей. Запазен е ръкописът на “*Записка за необходимостта да се учреди при Одеското училищно настоятелство хранилище на южнославянските и други древ-*

ности и изложба за взаимните отношения между Русия и България” /1856г/. Според историка доц.Симеон Недков “Кишелски има идея в България да се създадат отделни общества – археологически, историко-географски и др. Те ще изследват писмени и веществени български паметници. Крайният резултат ще е създаване на Общобългарски музей на древностите”./2/

Като патриот с разностранни интереси Иван Кишелски намира своето място и на дипломатическото поприще. Няколко месеца преди да избухне Априлското въстание лично военният министър на Русия ген. Милютин привиква в кабинета си полковник Кишелски и му нарежда “да предаде на българската емиграция, че в момента Санкт Петербург не е в състояние да подкрепи подобна въоръжена акция на българските християни”. /4/ Въпреки това изявление в България - и по-точно в Сливен и Ямбол – очакват да пристигнат волонтири (доброволци) от Влашко и Русия, предвождани от Кишелски. Може би това е една от причините ръководителят на въстаниците -Димитър Топалов – да заеме пасивна позиция и бунтът да не избухне / в Сливен излизат въоръжени на площада само 9 души, а в Ямбол –12 /./3/

По време на Руско-турската освободителна война Кишелски, достигнал чин генерал-майор, е поставен на разположение на Временното руско управление. Той е и първият варненски губернатор в периода от 11.05.1878 до 20.10.1878 г. /5/

Въпреки бурният и динамичен живот, който води като военен и разузнавач, Кишелски успява да напише, издаде и разпространи една ценна книга, озаглавена “Ръководство за успешен бой съ турците”. Издадена е в печатницата на вестник “Стара планина” в Букурещ през януари 1876г. Авторът не се страхува на корицата да изпише своето име и да постави символен знак – три кръстосани саби. 85-те страници съдържат подробно описание на подразделенията във войската; начинът на командване; видовете сражения; начини на нападения и отбрана; задължения на фелдшерите; военния съд; войнишката клетва и др. Политическата обстановка, създадена през 1875 –76 г., превръща тава ръководство в много търсено и актуално.

За нас, съвременниците, представлява интерес *Предисловието* (преговор), в който ясно се очертава личността на автора, спецификата на епохата и народопсихологията. Както по-

вечето възрожденски писатели и преводачи Кишелски директно се обръща към читателите – българи, като се стреми да предизвика у тях интерес към книгата, да посочи мотивите за написването и- “*да се знае за задълженията и разположението на българската войска, кога се бие с турци, черкези, баши-бозук, турска редовна войска*”. Подчинявайки стила на съдържанието и използвайки разбираем народен език, авторът успява да предаде своя военен опит и за първи път в нашата литература да въведе военна терминология. Пламенното обръщение *Към моите братя българи!* спонтанно повежда читателя към основната цел – България да отхвърли турското робство и да стане свободна славянска държава. Още в първите редове Кишелски споделя: “*Безобразните насилия и петвековното турско тиранство в България ме побудиха да запозная своите братя българи с военното изкуство, което трябва напълно да ни просвети и да научи всекиго, как да се бие с неприятеля и как лесно и успешно да побеждава.*” Авторът осъзнава колко голяма е необходимостта от такова ръководство и се аргументира, като използва съпоставка с други народи: “*Всички народи в Европейска Турция, освен българите, имат си свой военен език, свои библиотеки и военни устави, по които, като се водят, ще могат винаги, вред и във всичко ада имат по-големи успехи на полето на битката, отколкото тези, които като нас, нямат никакви понятия за военното дело, за военните порядки и военната дисциплина. Бошняците и херцоговинците, освен своята юнашка решителност, сполучват във военните си действия още и затова, защото всички, като сърбите, четат и хубаво разумяват Сръбските военни устави и наставления, които им дават възможност да бият и да побеждават своите притеснители*”. Много положително за българската народопсихология през Възраждането е, че авторите, независимо какъв ранг заемат, се сливат със своите читатели и така дистанцията изчезва, за да може внушението да бъде в най-силна форма: “*Ако ний желаем да нанесем победа над турците, то е необходимо, подир единодушието, подир твърдата и храбра решителност, да следваме изработения от опит и векове порядки на войната, във времето на всевъзможни маневри от страна на неприятеля отблизо или отдалеч, каквито са: движенията, построенията, нападенията, отбраната, атаката и пр.*”

Книгата е разделена на две части (раздели), като всяка от тях съдържа глави с точно определена тема: *за главнокомандующия; за штабъ на воеводата; за длъжностите на строевите; за командите; за строя* и т.н.

В ръководството, освен строго подредената военнотеоретична информация, Кишелски дава и много примери от опита си в Кавказ и Севастопол, където е бил началник на охотниците и пластуните, като подробно анализира различни ситуации и вариантите за реагиране по време на бой. Много често той влиза не само в ролята си на пълководец, но и на *добронамерен баща* и заявява: *“Без дисциплина във време на война и без строг в стотните порядък, не може да се мисли за победа. И налага се да сме строги, да се грижим за всички ви”*/стр.3/. Кишелски осъзнава, че младежите – емигранти и революционери – нямат никакви знания, а само ентузиазъм и затова иска да ги предпази от евентуални грешки, *костващи им живота*. На стр. 79 посочва бързината като едно от най-ценните *изкуства* във военно време – *“Поход по редове, или 4-5 души в ред, когато ще се нападне по врага, да се съкрати опашката на колонатаи да се върви бързо. По пътя а се пее тихо и свири, а поир десет версифървата стотина трябва да се почине, сетни втората”*.

Много често авторът прави кратки отклонения от темата с цел да събуди увереност в собствените сили, да съпостави историческата обстановка с другите европейски нации, за да внуши смелост и освободолюбивия дух у роба: *“Сами по себе турците /има впредвид аскера/ са народ совсем развален и съспан; нередното заплащане на войскарите поддържа и даже уголемява в тях това настроение, което ги прави да грабят, да пленяват, да беснеят, а подир това те не са способни за честно регулярно сражение, а за разбойничество”*. /стр.16/

Тъй като през целия си живот Кишелски следи отблизо историята на своя народ, посочените примери, макар и лаконични, са много: *“Такъв ратник е бил хаджи Димитър, който с дружина от 130 души е изпотрепал от туркиския фронт о 3000 войскари”*. /стр. 7/ Или *“Побратимяването е свещенъ обичай за всички южни славяни”* /стр. 15/

Приносът на Кишелски е и в това, че обогатява българския език с нова лексика, като въвежда непознати дотогава термини от военното дело. За съжаление до Освобождение

то българите не разполагат с този вид литература – липсват преводи дори на най-популярните военни ръководства, написани от Суворов, Наполеон и др. Първият български генерал се стреми да премахне тази празнота, използвайки руски, немски и френски източници. Под линия или след термина в скоби авторът разяснява чрез чуждоезични синоними или *поразговорному* дадената дума: *позиция* [positio-лат.] – *място* /стр.4/; *фронт*[frntis –лат.] – *чело* /стр.19/; *храната –провиантъ* [proviant – немски] /стр.21/; *спецерия* [spezerei –немски от лат.] – *походна аптечка* /стр.25/; *лазарет* [руски]- *военна болница* /стр.33/; *десетний заповедник – унтер-офицер* [Unteroffizier-немски-подофицер] /стр.40/; *затулен – под закритие* /стр.62/ и др.

Използват се и старобългарски думи: *ратник; целител; ремень; лоб; двояко; рат*

Много рядко се употребяват русизми */ожидати –очаквам; исток – извор; волентар- доброволец/*, а понякога само в случаите, когато не може да се направи точен преводен аналог – *росипний фронтъ*- в смисъл на “разпилян строй”

Понякога Кишелски използва една руска дума с няколко български нюанса в значенията - *в сомкнутия (стегнатия) строй* /стр.72/; *сомкнутий (сбить) фронтъ* /стр.55/ . На руски език *сомкнутый* означава *състен, сбит, сплотен*.

Стилът и начинът на изразяване са предопределени от съдържанието и предоставяната информация – преобладават двукомпонентните изречения /разказни и заповедни/; и отглаголните съществителни, които са новост за българския език. С голяма честотност са и семантично противопоставящите се конструкции от типа на *не трябва да се спира, а да се върви*; Съвсем уместно са въведени и се употребяват съюзните връзки: *ако; поради; кога-то; подир това; т.е.*; и клишетата от административния стил: *от гореказаното излиза, че...*; *“долупосочените цифри...”*

За заключение на своята книга Кишелски избира да разкаже за опита на Суворов и да предаде неговите наставления към войниците, защото *главнокомандующия* е най-важен: *“Великия победоносец генералисимось Суворовъ със своята решителна юначност, с бързината на своите движения и със своя силен и решителен натиск, е бил и побеждавал всички и всякой път. За успеха на войската той почитал тези две големи изкуства: първото- меренето с око и второ – бързината в*

тесните пътища, по теснините и клисурите”.

Всеки народ цени своите благородни синове, които милеят за свобода и независимост. Иван Кишелски, или както се подписва в записките си *един любороден българин*, е част от прекрасната плеяда на възрожденските ни личности.

ЛИТЕРАТУРА

История на България 1987: История на България. С., БАН., 1987, т. 6, стр. 212.

Недков 1998: Недков С., Музеи и музеология, С., изд. ЛИК, 1998, с. 114.

Славов 2007: Славов И., “Да пазят своята вяра, честност, живот”. – В: Нова Зора, С., бр.19, 16.05.2007.

Събев 2006: Събев К., “Ветровете на великата българска пролет”. – С: Български воин, С., бр. 4, 2006.

<http://www.varna-bg.com>

Представена за печат на 10.10.2007 г.